

quæst. 1. E. & disp. 12. quæst. 4. ad argumentum & 2. disp. 1. qu. 5. T.

26 Secunda particula est ly *ens in potentia*, seu ut ait Aristot. *ens*, quod existit in potentia, pro cuius explicatione variant Doctores; nam Hurtad. citat. quæst. 1. ait, per hanc particulam intelligi non solum mobile, sed etiam agens, & per potentiam non solum passivum, sed etiam activum; Averit. citat. ait, per hanc particulam exprimi, non solum ordinem motus ad subiectum, sed etiam ad terminum, itur per id, quod est in potentia, intelligitur tum mobile, quod est in potentia subiectiva ad formam; tum terminus, qui est in potentia obiectiva, ut per motum fiat, respectu cuius est etiam actus imperfectus, actus enim perfectus termini est suum esse, & existentia; fundatur Averit. in hoc, quia ordo ad terminum est principalis in motu, & debet explicite poni in definitione, sicut ordo ad subiectum, tum quia Arist. text. 6. inter alia exempla, quibus definitionem motus explicat, ponit, sicut generatio est actus generabilis, & corruptio actus corruptibilis, generabile autem, & corruptibile est terminus generationis, & corruptionis; & ex text. 7. & 11. affert aliud exemplum, sicut ædificabile est actus ædificabilis, nempe domus, ut Aristot. declarat, & hic est etiam terminus actionis. Alii uero intelligunt, quod est in potentia, ut motum physicum substantias spiritualibus negant; Alii dicunt intelligi corpus, quia putant, solum motum accidentalem hinc definiti, cuius subiectum est solum corpus, noluit tamen expressè dicere, esse actum corporis naturalis; quia nondum probaverat, omne mobile debere esse corpus, quod præstat 6. Phyl. 32.

Sed in primis, nequit intelligi per ens in potentiam ipsum agens, ut dictum est quæst. 1. tum quia huculque probavimus, motum informaliter non esse actionem; tum quia Aristot. semper de mobili, non de agente explicat, & præcipue text. 9. nam cum præmississet in text. 8. idem simul posse esse activum, & passivum, licet non secundum actum, subiungit postea, quod motus est actus eius, non prout est actum, sed passivum, & in potentia, quod etiam replicat text. 16. & text. 17. addit, quod accedit motum actuare movens, quia accedit moventi; quod movendo moveatur, ergo per Aristot. motus, ut motus, non est actus entis activi, sed passivi, aliter non accideret motui, sed esse de intrinseca sui ratione. Accedit etiam, quod sic esset actus primi motoris, quod tamen ibi absolute negat Aristot.

27 Secundo nequit per ly *ens in potentia* intelligi terminus, ut dicebat Averit, quia Aristot. clarissime quandoque exponit hoc ens in potentia, semper loquitur de subiecto, ut patet in textu 6. quæst. 16. & 23. Tum quia motus non potest esse actus termini, quod enim actus talis, est in illo, illudque præsupponit, motus in potentia ipsius non est in termino, nec terminum præsupponit. Tum quia potest terminus præexistere, & postea in subiecto induci, & tamen ibi erit vera ratio motus, sed in nullo sensu potest dici terminus actuarius, & motus actus termini; quod verò ait, necessario debere explicari ordinem ad terminum, iam per primam particulam explicatur, cum dicitur, quod est actus, quia si per actum intelligitur actuatio, seu receptio forme in subiecto, explicatur subiectum, & terminus; negatur quoque, generabile, & corruptibile ab Aristot. solum pro termino generationis, & corruptionis, sed potius sumitur subiecto, ut pro materia, eo quia generatio, ut respicit terminum, sumitur in ratione productionis, non mutationis, idem potest dicere de ædificabili, non mutationis, idem potest dicere de materia domus, ut patet in text. 7. nam ibi addit exempla de salatione, medicatione, &c. Quod verò salare, & mederi dicitur, non est locus, vel sanitas, sed subiectum; nec urget, quod in text. 11. dicat, quod ædificatio est actus ædificabilis, scilicet domus, nam potest explicari, quod intelligat de materia domus, vel secundo, & melius, quod ibi non affert, ædificationem esse actum domus, sed solum ædificationem esse actum ædificabilem, non antequam ædificetur domus, vel postquam est ædificata, sed quando actus ædificatur, ex quo non sequitur, domum actuari, sed potius materiam propter receptionem illus forme artificialis domus, & quantum domus ædificari dicitur, tunc ædificatio non sumitur, prout dicit mutationem, sed potius productionem.

28 Refert ergo, ut per ly *ens in potentia* intelligatur subiectum, sed adhuc per hoc non debet ens corporeum intelligi secundum veritatem, cum Angeli sint mobiles motu physico, licet secundum Aristot. sit verum, cum putaverit Angelos immobiles; neque tandem per ens in potentia intelligitur corpus, quia ut videmus in sequent. quæst. sub hac definitione comprehenduntur mutationes substantiales; quarum subiectum non est corpus, sed materia. Igitur per ens in potentia intelligit Aristot. non ens transcendentem, sed illud, quod potest esse subiectum motus communis ad mutationem accidentalem, & substantialem, unde & mobile dicitur, & in potentia subiective, tunc autem est ens, non nominaliter sumptum, scilicet ens reale, sive existens, sive non, sed participat acceptum, scilicet per ens in actu existente potente recipere formam aliquam, idcirco dicit Aristot. est actus eius, quod existit in potentia; ita Scotus nuper cit. & in 1. d. 5. q. 2. E.

Tertia particula est in *quantum in potentia*, ubi advertendum quod ly in *quantum* potest sumi vel reduplicative, vel specificative, ut Scotus quolib. 3. H. primo modo importat causam inheren-

tiam prædicati cum subiecto, secundo modo dat solum intelligere, & explicat rationem, sub qua accipitur, quod id per ipsum specificatur: in proposito non sumitur reduplicative, quia sic inferret propositionem universalem, videlicet quod omne ens in potentia moveatur, quod est falsum, sed sumitur specificative, & importat rationem, secundum quam motus est actus mobilis, in mobili enim sunt duæ rationes, nam est ens in actu extra suas causas, & etiam in potentia ad aliud, nimirum ad terminum motus, & secundum hanc considerationem motus est actus mobilis. Sed est dubium, quomodo subiectum possit dici esse in actu per motum, & per motum adhuc esse in potentia ad terminum.

Aliqui asserunt, mobile esse in actu respectu motus, quia habet illum, & quia motus est ratio formalis, quia mobile fit in potentia proxima ad recipiendam formam, ideo dicitur esse actus entis ut in potentia. Qui tenet, hic solum definiti motum successivum; dicitur, de ratione motus esse aduare subiectum secundum aliquam partem forme, & cum hoc simul ordinare ipsum ad ulteriorem perfectionem, & consequenter respectu illius erit in potentia, ad differentiam forme accidentalis imperfectæ, quæ licet aduaret subiectum, & ipsum relinquat in potentia ad perfectionem forme, non tamen ipsum ordinat ad illam perfectionem ulteriorem, sed ita se habet, ac si non esset ulterior perfectio. Est illis verò, qui sustinent, omnem motum hinc definiti, aliquid declarant per istam particulam explicari potentiam, quam habet mobile, non quidem ad formam, sed ad motum, respectu cuius potentia motus est actus. Ruvius hic qu. 1. & Averit. citat. explicat inter potentiam in ordine ad formam, non ad motum, & quia motus est quedam via naturaliter præcedens terminum, ideo quando subiectum habet motum, dicitur esse in actu, sed non completo, & perfectio, quia per istum actum ordinatur ad perfectionem actum, qui in secundo instanti nature intelligitur advenire, & ideo quando subiectum movetur, est in actu per motum, sed adhuc est in potentia ad formam, quæ explicatio in hoc sufficit, secunda, quod illa potest subiectum per istam ordinationem esse in potentia ad formam acquirendam in tempore sequenti, ista solummodo ponit ordinationem, & potentiam ad formam in instanti nature subsequente, sequitur etiam Caraffa, & Complut. cit.

29 Attamen nequit inferri prima expolitio, nam motus non est aptitudo, vel potentia ad formam, sed ratio, quia talis potentia, & aptitudo aduatur, nec est ratio contentiva subiectum potens acquirere, & recipere formam, sed ipsamet acquisitio, & receptio forme. Secunda expolitio in seq. qu. impugnetur, ubi omnem mutationem comprehendit dicimus, pro nunc ita consideratur; motus ut motus dicitur actus mobilis in ordine ad proprium terminum, pro quem actus mobilis, non in ordine ad terminum alium, respectu cuius non dicitur actus mobilis, cum per ipsum non acquiratur, ergo licet dicitur actus mobilis respectu proprii termini, ita mobile debet dici actuarius a motu, quatenus est ens in potentia ut sic respectu termini illius motus, non ut est in potentia ad terminum alium, sed quælibet pars forme subsequente est terminus alius respectu motus actualis, ergo, &c. Tum quia pars prior motus, ita se habet ad formam sequentem, sicut pars forme prior ad illam, quia utraque potest esse sine illa parte sequenti, nam mobile, dum adhuc successivè movetur, potest se sentire, ergo licet forma præcedens non ordinat subiectum in se, tunc ad partem succedentem, neque motus, alioquin si motus diceret ordinem intrinsecum ad illam, non posset esse sine illa, vel non posset illa pars non succedere. Tum quia sicut se habet motus partialis ad formam partialem, ita totalis ad totalem, ergo si motus partialis verè dicitur actus entis in potentia, ut in potentia, etiam totalis erit huiusmodi respectu forme totalis, quæ ordo ergo subiectum pro istum totalem motum erit in potentia ad ulteriorem perfectionem, cum non adferat alia ulterior perfectio. Si dicatur, motum totalem consequere subiectum in potentia ratione suarum partium. Contra, est, nam sequenter, definitionem propriè entis in completo primo, & principaliter convenire: tum quia si motus in communi dicitur actus entis in potentia, ut in potentia, quilibet inferior erit talis, ergo etiam totalis, qui cum communi potest comparari. Tertia expolitio est, quæ dicitur, quod motus forma aduatur subiectum, ex ratione, quia ipsum est in potentia, & aptitudinem dicit ad illam, & sic quilibet actus formalis esset motus. Quarta fundatur in illa eadem modalis prævia sæpius a nobis impugnata.

Obid dicunt aliqui Scotistæ, quod forma potest dupliciter considerari, ut declaravimus disp. 1. qu. 4. vel sub immediata successione in materia ad non esse immediate præcedens, vel post illam immediatam successione, primo modo forma præcedit natura motum, sed habet rationem principii, non termini, seu finis; secundo modo sublequitur, & habet rationem finis, quæ tunc quælibet mobile; motus, inquitur isti, dicitur actus entis in potentia, quia verè per motum aduatur subiectum, cum habeat formam; sed quia habet illam sub ratione principii, non ratione finis, unde nec dicitur tunc esse sub quiete, sed sub motu, idcirco adhuc in potentia erit ad formam sub ratione finis, & ut quietari possit, quod erit post illam immediatam successione, quam potentiam reduplicat ly *quantum*. Attamen potest dupliciter explicari hoc esse post immediatam successione, vel quod dicitur intransaliquid nature, ita ut forma in eodem instanti temporis consideretur, & ut immediate succedat privationi, & post illam immediatam successione, licet in diversis instantibus nature, vel quod ly post dicitur tempus

tempus sequens, & realem durationem subsequente ad illam successione immediatam; & iuxta diversitatem hanc, diversimodè etiam explicatur ab istis hæc potentia subiecti ad formam post immediatam successione, quia subiectum per motum dicitur consisti in potentia.

30 Sed licet ista expolitio probabilitatem aliquam habeat, patitur tamen nonnullas difficultates; nam si ille ordo successione ad non esse præcedens immediate, & ad esse præhabitu eijusdem forme explicatur per instantia nature, sequeretur, quod in eodem instanti temporis subiectum simul moveretur, & quiesceret; moveretur, quia in primo instanti nature forma immediatè succederet privationi, quiesceret, quia in secundo instanti nature, sed eodem temporis instanti forma esset in esse perfecto, & haberet rationem finis, ac consequenter non esset motus, sed quies. Si verò explicetur talis ordo secundum diversam durationem realem, ita ut in tempore sequenti forma habeat rationem finis, ut nos etiam diximus disp. cit. quævis melius salvaretur potentialitas subiecti ad formam in esse perfecto, & quieto; non tamen subiectum per motum dici poterit in tali potentia ad formam, ut habet esse in tempore sequenti, essentialiter constitutum, tum per rationem contra primam expositionem, quia motus non est aptitudo, seu potentia ad formam, sed ratio, quia talis aptitudo actuatur, tum etiam, quia si forma duxerat in subiecto duraret per instantia, non haberet rationem perfecti finis, & in esse quieto, & tamen verè subiectum moveretur, & verificaretur tota definitio motus, ergo nequit tunc subiectum dici in potentia per motum ad formam in esse perfecto, & quieto; quia non videtur probabile, motum ordinare subiectum essentialiter, ut tali motui subiacet, ad aliquam perfectionem, quam non habebit; quia sic daretur via sine termino; tum quia, ut dicebamus contra 2. expositionem, per accidens se habet ad motum, quod permanet forma in tempore sequenti, ergo non respicit essentialiter formam in tempore sequenti permanentem, nec ad illam ut sic essentialiter ordinat subiectum; quæ omnia possent contra quartam expositionem adduci. Dices, etiam nos dixisse, esse concedere, motum respicere formam in ratione finis, & perfecti, quod habet forma, quando motus non est, essentialiter enim res ad suum finem ordinatur. Respond. si motus sumatur secundum se, proprie respicit formam in ratione termini ad quem sub ratione principii, quomodo ab ipsa essentialiter pendet, at si consideratur, ut est à natura, quæ forma, & permanentiam ipsius in subiecto intendit ex 8. Phyl. 61. sic forma erit finis motus, sed propriè est finis natura.

31 Probabilis ergo, & faciliè dicitur, quod per ly *in potentia* ut colligitur ex Scot. 1. dist. 1. qu. 5. T. explicetur alterum extremum importatum per respectum motus, scilicet non esse formam, sed privatio immediatè præcedens, & sensus sit, motus est actus, & aduatio entis potentialis, quatenus respicit potentiam, id est ut respicit non esse immediate præcedens; quæ expolitio potest colligi ex definitione mutationis tradita 6. Phyl. 32. ubi facit Doctor cit. mutari est aliter se habere nunc, quam prius, ubi per ly habere explicatur aduatio subiecti, & receptio forme, per ly aliter nunc, quam prius, explicatur ordo ad non esse immediate præcedens, cum ergo motus in communi fit idem ferè cum illa mutatione optima est expolitio ista, quia per ly actus entis in potentia explicatur informatio subiecti à forma, per ly quatenus in potentia significabitur ordo ad non esse immediate præcedens, in quo formalitas motus consistat. Tum quia quælibet relatio debet per sua extrema definiti, ergo & motus, qui est relatio per formam in subiecto, & privationem immediate præcedentem, quæ sunt ipsius extrema, debet etiam definiti; non videtur autem privatio per aliam particulam importari posse, quam per ly quatenus in potentia. Tum quia per alias particulas non respicit motus privationem tempore præcedentem in subiecto, nam si subiectum simul cum forma crearetur, adhuc daretur aduatio entis potentialis, quia verè subiectum haberet potentiam actuatam respectu illius forme, ergo si per ly quatenus in potentia datur intelligi adhuc aliquod subiectum motum; scilicet formam, vel aliquid aliud, sequitur, quod subiectum realiter moveretur, quævis tamen non præcederet sub privatione forme, quia nota definitio motus salvaretur, quod tamen est falsum ex dictis quæstione secunda.

Dices, si hoc esset verum, non redè motus diceretur actus eius, quod existit in potentia quatenus huiusmodi, sed potius quod situs eius, quod existebat in potentia, quia cum est motus, mobile non est in potentia cum privatione annexa. Resp. per ly existit in potentia intelligitur ens materiale, & potentiale; quatenus est fundamentum respectu informationis passive, & aduacionis, & ideo redè dicitur existens in potentia, per ly quatenus in potentia specificatur extremum respectu informationis ad non informationem formaliter per motum importat, quod extremum est privatio forme in subiecto, & potentia ipsius subiecti cum privatione, in quo sensu adveniente forma recedit ex dictis disp. 4. q. 5. art. 5. ad 1. cont. a. concl.

32 Ex quibus omnibus colligitur primò, alias definitiones non esse ab ista diversas, sed potius easdem, & claritatis gratia additas esse, ut patet ex sensu supra. Secundo, hanc definitionem optimam esse, quia explicat quidditatem motus physici in transitu subiecti à termino à quo, ad terminum ad quem constitutum, non tamen esse purè quidditativam, sed datam per additamentum, puta per propria extrema, quomodo omnis respectus definitur. Patet

etiam alia conditio motus, quod scilicet sit actus imperfectus, quia talis dicitur ex hoc, quod est respectus, secundum quod realis, ac etiam, quia non determinat subiectum perfectum, sed potius perfecti, nam quædam manet ille respectus ad non informationem, nunquam dicitur subiectum acquisivisse formam, sed solum acquirere, ut ait Aristot. text. 11. & 16.

In contrariam obicitur. Tum quia motus nequit definiti, quia non est quid univocum ex 3. Phyl. 4. Tum 2. quia non est in uno aliquo determinato genere, ergo ex proprio genere, & propria differentia non constat, & per consequens nec habebit propriam definitionem, quæ ex genere, & differentia integratur. Tum 3. quia male dicitur, quod sit actus, nam actus, & forma convertuntur, ergo si motus est actus, erit etiam forma, & sic erit in aliquo determinato genere, & terminus motus, sicut forma; & quia actus, & potentia sunt termini metaphysici, & contrarii, ergo male ab Aristot. in eadem metaphysica definitione adhibetur. Tum 4. si motus est actus, ergo erit actus entis in actu, non in potentia, quia actus nequit constituere, nisi ens actuale. Tum 5. quod constituit ens in potentia, quatenus in potentia, est potentia, ergo motus erit potentia, non actus. Tum 6. propositio quatenus ipsam inferret propositionem per se, & de omni ex 1. Post. capite 4. ergo si motus est actus entis in potentia, quatenus in potentia, erit etiam per se actus omnis entis in potentia, & sic motus accidentalis esset actus materie primæ, quæ est ens potentiale. Tum 7. si motus esset actus mobilis ut sic, cum nihil possit esse tale sine actu, secundum quem est tale, ut nullus potest esse sciens sine scientia; ergo nihil esset mobile, nisi actu haberet motum; quod est falsum, nam calefactibile est tale ante calefactionem. Tandem videtur alii convenire, nam anima est actus corporis physici organici, quatenus est in potentia ad vitam; tempus, & forma remissa aduatur subiectum, relinquendo ipsam ad aliquam formam in potentia; & passio est, quia subiectum ut quid potentie respicit terminum.

33 Resp. ad 1. ex dictis in Logic. divisionem entis in decem summa genera immediate esse famulam, & artificialem, quia supposita, quævis dantur plures univoci conceptus communes illis prædicamentis, non tamen erunt generici, quia assignaretur aliud commune genus, non essent decem genera generalissima, & hoc modo negat Aristot. motum univocum esse scilicet quod sit etiam genericum, cum hoc tamen fiat, quod habeat proprium conceptum quidditativum, qui licet non sit rigorosa definitio, est tamen oratio explicans suo modo quidditatem rei definitæ, quia constans est conceptu contrahente, & contrahibili; per hoc patet ad secundum. Ad 3. ex dictis supra de forma, quod actus potest sumi dupliciter, vel fundamenta liter, & est forma, vel formaliter, & est respectus aduatus ad actuabile, seu perfectivum ad perfectibile, primo modo actus convertitur cum forma, non secundo modo, nam ut verè dicit respectum aduatus ad actum, quia est actus mobilis, & tenet ex parte subiecti; quare nec erit in determinato genere, nec terminus motus; neque actus, & potentia sunt semper termini metaphysici nisi in communi sumantur, sed in præfati solum sumuntur contrarè; neque sunt contrarii, ut in hac definitione accipiuntur, quia mobile non dicitur esse in actu, & in potentia respectu eijusdem. Ad 4. patet ex dictis, quomodo motus formaliter denomiatur subiectum actuari, & moveri, quatenus est quidam actus imperfectus, & quomodo ly in potentia respicit earentiam forme præcedentem. Ad 5. per idem dicimus, quod subiectum non dicitur esse in potentia formaliter per motum, sed per potentiam passivam, & per earentiam forme præcedentem. Ad 6. iam diximus, ly *quantum* non sumi reduplicative, sed specificative, quomodo non facit propositionem per se quatenus ipsum, nisi reduplicative sumatur. Ad 7. concedimus, motum non constituere mobile in esse mobilis, sed ut tale præsupponere, sed dicitur actus mobilis ut sic, quatenus est ratio actuandi formaliter illam mobilitatem, & aliquo modo ut actus secundus se habet. Ad ultimum, anima non est actus formaliter, sed fundamenta liter, non est actus imperfectus, sed perfectus; tempus non distinguitur realiter a motu, si de intrinseco loquamur, extrinseco vero aduatur subiectum in potentia, quatenus est relatio per motum ad ulteriorem formam, quomodo etiam motus, per quem ipsa acquiritur, sed patet, quod per ly *in potentia* mobile non respicit formam subsequente, sed terminum à quo; passio tandem est receptio forme in ordine ad agens, motus vero in ordine ad terminum à quo.

QUESTIO V.

Quibus modis allata definitio conveniat.

34 Certum est ex dictis qu. 1. & præc. definitionem hanc non convenire, nisi motui physico viribus nature factibili non motui in sua communitate sumpto, dubium tamen esse potest, an omni motui conveniat, & præcipue conveniat motui instantaneo, & successivo, & si utrique competit, an omni contento sub ipso scilicet deperditivo, & acquisitivo, naturali, violento, neutro, artificiali, æterno; & operationibus animalicis, ut sunt sensationes, & intellectiones.

Jandunus 6. Phyl. qu. 2. & 3. Tolet. q. 1. Conimb. cap. 1. qu. 1. art. 2. Masius de Motu qu. 2. Perer. lib. 15. cap. 3. Morif. disp. 7. Phyl. q. 1. motus instantaneos excludat ab hac definitione, solum successivos

